

Сања Ж. Ђуровић¹

Универзитет у Крагујевцу
Филолошко-уметнички факултет²
Катедра за српски језик

Милка В. Николић

Универзитет у Крагујевцу
Филолошко-уметнички факултет³
Катедра за српски језик

НОВЕ ИМЕНИЧКЕ РЕЧИ У ПРОЗИ МИРЈАНЕ СТЕФАНОВИЋ (ГРАМАТИЧКА И СТИЛИСТИЧКА АНАЛИЗА)³

У српској књижевности за децу значајно место заузима проза Мирјане Стефановић. Њени књижевни текстови особени су по лексичком богатству. Циљ рада јесте да се са творбено-семантичког и стилистичког аспекта испитају новосковане именице заступљене у романима и приповеткама ове списатељице. Она ствара нове речи коришћењем продуктивних творбених модела, или модела који на њих подсећају, или постојећим речима даје нова значења. У неким случајевима настају потенцијалне речи, а некада су то изразити оказионализми, или речи са великим степеном маркираности да се са стилистичког аспекта могу негативно оценити. Творбено-семантичка анализа спроведена је тако што су именице груписане према моделу творбе, уз творбену анализу даје се њихова семантичка анализа, као и нормативно одређење где је то могуће. У оквиру стилистичке анализе оцењује се стилогеност ових именица. Иако списатељица настоји да језичку форму приближи дечјем креативном односу према језику, текст је неретко оптерећен новим, деци непрозирним речима, услед чега приче могу деци бити непривлачне.

Кључне речи: именичке речи, творбени модел, проза за децу, Мирјана Стефановић, језичко-стилски поступак, стилска вредност.

1 sdjurovic74@gmail.com

2 Овај рад написан је у оквиру пројекта *Динамика струкутура савременог српског језика* (2011–2015), број 178014, који финансира Министарство науке и просвете Републике Србије.

3 Реферат под овим називом изложен је на скупу *Тринадесетих међународни славистички четенија „Мултикултурализам и многоезичје”*, у организацији Софијског универзитета „Св. Климент Охридски”, од 21. до 23. априла 2016. године.

1. Увод

У српској књижевности намењеној најмлађим читаоцима значајно место заузимају романи и приче Мирјане Стефановић.⁴ Ова списатељица „ствара један свијет у ком се реалност и иреалност прожимају, тако да ту невидљиву границу лако прекорачују њени дјечји јунаци кад им се прохтје”, чиме се на посредан начин приказује „дјечји психички свијет, у коме нема оштро подјељених и непремостивих баријера реалности” (Vuković 1996: 221). Поетика њених прозних дела препознатљива је по следећим карактеристикама: (1) одступање од устаљених књижевних форми, а посебно брисање жанровских граница између прозе и поезије; (3) доминација нонсенсног и апсурдног у односу на логичко, јасно осмишљено и класично уобличено; (3) необични ликови, чије се судбине дочаравају сугестивним поетским сликама и аутентичном интеракцијом слике и звука (в. Milinković 2010: 446–450).

Књижевни текстови Мирјане Стефановић особени су по лексичком богатству. Стилистичку доминанту представљају језички поступци којима се израз онеобичава на творбено-семантичком плану, што доводи до настанка морфостилема. На тај начин списатељица задржава пажњу читаоца, захтевајући од њега креативни напор – не само да протумачи оно што је на семантичком плану неочекивано (необично) него и да открије повезаност стилски маркираних јединица са смислом књижевног текста. Предмет разматрања у овом раду представљају новосковане именице, при чему треба нагласити да се нове речи јављају и у оквиру других класа речи.

2. Циљеви рада и корпус

Циљ рада јесте да се у прози Мирјане Стефановић испитају нове именичке речи – (а) са творбено-семантичког и (б) са лингвостилистичког аспекта.

Творбено-семантичка анализа спроведена је тако што су именице класификоване према моделу творбе. Уз творбену анализу даје се и њихова семантичка анализа, као и нормативно одређење где је то могуће.

Нове именичке речи посматрају се као стилски обележене језичке јединице (стилеми). Предмет лингвостилистичке анализе представља њихова стилска функција у контексту конкретног књижевног дела. Естетска вредност оцењује се на основу усаглашености стилема са поетичким одређењима књижевности за децу.

На ширем плану, поставља се питање: Могу ли сви типови нових речи допринети да се језик обогати новим изражајним могућностима?

У корпус за ово испитивање сврстана су следећа дела Мирјане Стефановић – романи *Влајко Пицула* (1962), *Шта да ради ова фоша* (1979)

4 Мирјана Стефановић спада у антологијске писце дечје прозе, в. *Антологија српске приче за децу*, Слободан Ж. Марковић (прир.), Београд: Српска књижевна задруга, 1990.

и *Секино сеоце* (1994), збирка прича *Штрицкалице* (1972) и циклус прича под називом „Основи причологије” из књиге *Чудо до чуда* (1986).

3. Анализа корџуса

3.1. Творбено-семантичка анализа

У оквиру творбено-семантичке анализе све нове речи класификовали смо према моделу творбе и разврстали у уже семантичке групе. Циљ ове анализе биће преиспитивање да ли је нова реч настала према продуктивном или непродуктивном моделу, да ли је значење очекивано у односу на творбени модел или је другачије од очекиваног. Код изведеница је познато да су суфикси семантички празне морфеме, али они сврставају реч у класу речи и специјализују се за поједина значења.

Анализа је спроведена тако да је коментарисан прво творбени, а затим семантички аспект творенице. Поједине творенице су анализирани посебно, и то оне које су пружале могућност детаљније анализе, док су остале творенице, које су и са творбеног и са семантичког аспекта биле мање значајне, разматране обједињено у оквиру ужих семантичких група. Појединачне речи представљене су азбучним редом.

3.1.1. Нове речи настале деривацијом

авион-ство (1979: 27) – Реч није забележена у РМС као ни у *Речнику нових речи* (Клајн 1992). Настала је према продуктивном моделу грађења апстрактних именица. Суфикс *-ство* је један од изразито продуктивних свесловенских суфикса који долази на именичке, придевске и глаголске основе (Клајн 2003: 185). Означава нешто што је у вези са авионима. У општем лексикону много је обичнија реч *ваздухопловство*. Реч је изразито стилски маркирана.

бомбон-атор (1994: 14) – Суфикс *-атор* означава вршиоца радње, човека, али неретко и справу или инструмент (технички уређај). Најчешће овај суфикс долази на глаголске основе, а некада је творбenu везу тешко установити (Клајн 2003: 248). Обичније су творенице које означавају човека (нпр. *имитатор*, *организатор*, *реципатор*, *агитатор* и сл.), док речи неживог значења првенствено значе техничке уређаје (нпр. *акумулатор*, *детонаатор*, *калкулатор*, *резонатор* и сл.). Овде се реч *бомбонатор* јавља у значењу справе за бомбоне и у основи је именица *бомбона*. Реч представља пример необичне творбе и изузетно је стилски маркирана.

вепров-ина (1994: 96) – Ово је другостепени дериват настао по моделу *вепр-ов-ина*. Ово је продуктиван модел творбе у српском језику. Реч је забележена у РМС (I, 348) у значењу ‘месо од вепра, свињетина’. Потврда у речнику значи да се ради о нормативној лексеми. Ми је издвајамо као необичну јер је ређе употребе (обичнија је реч *свињетина*).

кукурик-о (1986: 16) – У РМС (III, 115) ова лексема постоји као назив биљке (*кукурик/кукурек*). Јавља се и *кукурек* – ‘глас петла’. Ова реч је стилски маркирана јер се према ономотопејском ‘кукурику’ твори именица *кукурик* у значењу ‘петао’.

данасов-ац (1972: 33) – Реч је настала према непродуктивном творбеном моделу, јер се суфикс за грађење присвојних придева *-ов* додаје на прилог, а онда се на необични првостепени дериват додаје суфикс *-ац* у значењу особе. У питању је индивидуализам изузетне експресивне вредности.

замршатељ-ство (1994: 24) – Реч је настала по необичном моделу, преко глагола *замрсити*, од кога је изведена именица *замршаитељ*, а онда именица *замршаитељ-ство* као другостепени дериват. Творба суфиксима *-итељ* и *-ство* је веома продуктивна, али као резултат се добија семантички необична лексема. Означава оно што је замршено, компликовано. Именица *замршај* постоји у РМС (II, 163) и има значење ‘оно што је замршено, заплетено’. РМС (II, 6) бележи апстрактну именицу *замршеност* – особина, стање онога што је замршено и то је нормативна лексема која попуњава ову семантичку позицију. Јавља се и необичан првостепени дериват – *замршаитељ* (онај који нешто мрси, компликује), а онда и другостепени – *замршаитељство*. У питању је стилски маркирана лексема, индивидуализам.

кук-ач (1972: 71–72) – Суфикс *-ач* је веома продуктиван суфикс, који најчешће долази уз глаголске основе. То је и овде случај. Ове именице су најчешће *nomina agentis*. У тексту стоји: *Кукачи су децаци који кукају, а кукаче девојчице*. Иако је настала према продуктивном моделу, реч је изразито необична и маркирана. Лексеме *кукач* и *кукача* наведене су у речнику (РСЈ: 611), а означавају: (а) ‘гвоздену шипку која служи за превлачење или скидање црепуља, лонаца, бакрача и сл., за подстицање ватре и др.’; (б) ‘уопште шипку, мотку или сл. предмет с куком који служи за различите намене’. Дакле, у причи М. Стефановић лексеме *кукач* и *кукача* представљају новонастале речи које су творбено повезане с глаголом *кукаши*, а не с именицом *кука* (с овом речју повезане су по звуковном саставу).

ливад-ар⁵ (1972: 52) – Ова именица настала је према продуктивном творбеном моделу о грађењу именица *nomina agentis*. Реч је забележена у РМС (III, 199), у значењу ‘чувар ливаде, пољак; који се бави радом на ливади, који се бави ливадарством’. У том значењу користи се и код М. Стефановић. Лексема је стилски маркирана јер се ради о нефреквентној речи. Као синоним јавља се и лексема *пољар* (нпр. *пољар Лијану* роману Бранка Ћопића).

нашушурен-ост (1972: 49) – Речник бележи глагол *нашушуриши*, у значењу: (1) ‘подићи (уздићи косу) тако да стрши’; (2) ‘много, богато набрати (одећу, тканину) тако да делује надувено’ (РСЈ: 1198). Именица *нашушуреност* је настала као другостепени дериват. Стилски је маркирана и необична.

огриз-ина (1986: 56) – У РМС (IV, 10) постоји реч *огризина* (обично мн.), а означава ‘остатак од огризене, поједене људске или животињске хране’. И овде је заступљено то значење, али се ради о необичној и нефреквентној лексеми. У причи под истоименим називом каже се да је огризина „све оно што се огризе”, јављају се различите семантичке реализације, при чему уз именицу *огризина* не стоји детерминатор: (1) „Када Влатко поједе за ужину свој хлеб с пекмезом и остави корицу пошто је са ње претходно олизао сав пекмез, та се корица може слободно назвати *огризином*”; (2) „Када је Љиља завршила први разред и одложила свој буквар у најмрачнији угао оставе, тај се буквар није могао назвати никако другачије до ли *огризина*”; (3) „Кад

5 ратари који раде на ливадама

се Влатко посвађа са својим друштвом из улице, они почну да се понашају према њему као да је *оџризина*⁶ (1986: 56).

одлукар-ница (1972: 32) – Реч је настала према продуктивном моделу, али ненормативна је и речници је не бележе. Може се рећи да настаје као резултат креативности у језику. Ово је другостепени дериват, где од именице *одлука* имамо прво изведену именицу *nomina agentis* – *одлукар*, а онда именицу изведену суфиксом *-ница* где се реализује основно значење места где се доносе одлуке. Нормативна лексема била би *судница*.

открив-ач (1986: 10) – Реч постоји у РМС као *откривач* (IV, 250) или *откривалац* (IV, 250), али је стилски маркирана јер се много чешће користи реч *проналазач*.

шнајдер-ија (1972: 79) – Реч је настала према продуктивном моделу изведеница са суфиксом *-ија*. *Шнајдерија* је место где раде и живе шнајдери.

штрицка-лица⁶ (1972: 69) – Реч је настала према глаголу *штрицкаити* – сећи нешто маказама, који је забележен у РМС (VI, 1018). Реч је необична и стилски маркирана, те није случајно што се једна књига М. Стефановић зове управо *Штрицкалице*.

У посебну групу издвојили смо глаголске именице које су настале према продуктивном творбеном моделу: *боксовање* (1994: 51), *бродарење* (1986: 57), *дуџметшање* (1972: 57), *кајмачење*⁷ (1986: 75), *шамшулање* (1972: 74).

Необичност ових лексема постигнута је тиме што су и глаголи који су у творбеној основи најчешће забележени и спадају у измишљене речи (нпр. *дуџметшаити*, *кајмачиити*, *шамшулаити*). Иако глаголи *боксоваити* и *бродариити* постоје, ипак су глаголске именице стилски маркиране.

У посебну групу могу се издвојити именице које су изведене моционим суфиксима за означавање и разликовање рода код животиња: *кенџур–кенџурица–кенџурче* (1994: 30–31), *ној–нојица* (1994: 96), *галеб–галебица* (1994: 97). У савременом српском језику род се код животиња исказује продуктивним творбеним моделима, али се за дивље животиње и за животиње које не живе у нашем поднебљу најчешће само именује врста, обично именицом мушког рода. Само се у баснама и у причама за децу увек изводе облици за сва три рода, што је и овде случај.

3.1.2. Нове речи настале композицијом (слањањем)

брат-о-логија (1986: 54) – Изразити индивидуализам у значењу ‘наука о браћи’. Настала је према продуктивном творбеном моделу, али изразито експресивне вредности. Речници је не бележе. Постоји читаво гнездо са формантом *логија* (нпр. *биологија*, *астрологија*, *нумерологија*, *хидрологија* и сл.), тако да је искоришћен постојећи творбени модел. Клајн сврстава формант *логија* међу суфиксоиде који су изузетно продуктивни (Клајн 2002: 160).

6 оно што се сече маказама, кроји и прекраја

7 *кајмачење* = једење кајмака; *окајмачиити* = узети од нечега оно што је најбоље

Заз-о-зез (1972: 42) – Реч је настала као резултат креативне творбе и нема ни номинациону ни експресивну функцију, него искључиво шаљиву.

крај-образ (1972: 42) – Реч је настала простим срastaњем именица *крај* и *образ* у значењу ‘који је уз образ’.

овц-о-наут (1979: 27) – Овај индивидуализам је изразито маркиран. Реч је шаљивог карактера, настала према продуктивном моделу сложеница типа *космонаути*, *асиронаути*, па отуда и *овцонаути* у значењу ‘овца која лети у свемир’. *Наути* је летач или путник (Клајн 2002: 163).

прич-о-логија (1986: 29) – Индивидуализам у значењу наука о причи, о причању. Настала је према продуктивном творбеном моделу. Истог је типа као *браиологија*.

свашт-о-јед (1972: 14) – Речник бележи реч *сваштијед*, у значењу ‘животиње које се хране и биљкама и животињама’ (РСЈ: 1198). У творбеном смислу је занимљива јер се може сматрати и примером за комбиновану творбу јер у другом делу творенице има окрњену глаголску основу (*свашти-о-јед-џ* истог је типа као *џас-о-вог-џ*).

сен-о-кош (1972: 52) – Реч се наводи у РМС (V, 737) и то уз упућивање на лексему *сенокосу* значењу ‘ливада или слични простор који се коси’. Ради се о необичној лексеми ретке употребе, али о нормативној речи.

3.1.3. Творбено нејрозирање речи

Потреба за именовањем свега постојећег, као и склоност ка измишљању необичних имена – јесу одлике развоја говора код деце. Мирјана Стефановић успева да оствари своју варијанту ових појава у дечјем говору. На пример реч *пшисловље* (1979: 114) најпре се у роману асоцијативно повезује са *пшшама*, а онда се објашњава да је то наука о *пшшањима*, а научник који се њоме бави јесте *пшислов* (1979: 114).

Немотивисано се појављује реч *дроз-о-мешар* (1972: 67), као справа за мерење количине росе која падне. Онај који много зановета јесте *зановеш* (1986: 86). Појављују се речи *мазитус* и *тазитус* (1986: 61), уз шаљиво објашњење да су мазитуси на старогрчком мамине мазе, а тазитуси су татине мазе, а ради се о креативној творби и нема никакве везе са старогрчким осим сличности по суфиксу *-ус*. Осми дан у недељи зове се *марделедушак* (1994: 14), а има сличности са називима за друге дане само по суфиксу *-ак* (понедељак, уторак, четвртак, петак). Ту су и називи за делове летеће метле (*шшрумцирфингерлус*, *керцонмунштенборф*), као и нови називи за појмове који су именовани у језику, нпр. *шшубиуса* (бела кафа), *сулимус* (хлеб са бутером) и сл. (1972: 16).

3.2. Стилистичка анализа

Стил „у оквиру поетског дискурса представља „конкретан избор одређених језичких аспеката који је сам по себи нужно семантизован, а то значи да управо ти изабрани аспекти постају предмет перцептив-

ног процеса као извора књижевног значења” (Petković 1975: 176). Стилистичка анализа подразумева испитивање (1) *форме* стилски маркираних јединица (стилематички аспект) и (2) *функције* стилема у одређеном књижевном тексту (стилогени аспект).⁸ Идентификовање стилистички структурираних језичких јединица и укључивање контекста у тумачење њихове функције – омогућава да се сагледају семантичке (заправо, стилистичке) нијансе које су остварене у тексту.⁹

Само по себи, одступање од стилски неутралног начина изражавања није довољно да се оствари поетски (естетски) ефекат. Поетски ефекат се може постићи „тек када у основи самих одступања лежи својеврсни регуларитет”, што значи да одступања не представљају „пука произвољна нарушавања граматичких правила” (Birviš 1976: 615). Поставља се проблем оправданости употребе стилематичких поступака, што посебно долази до изражаја када се књижевно дело намењено деци изграђује као *нонсенсни џекси*. Да би нонсенсни текст имао уметничку вредност, потребно је да у одступањима од логичког начина изражавања „влада одређени логос” и да сваки стилем има одређену уметничку сврху у конкретном књижевном делу.

Поставља се питање: У којој мери Мирјана Стефановић, стварајући нонсенсну прозу за децу, успева да осмисли оригиналан текст, а да њено настојање „да досегне крајње границе чудесног и нонсенсног” не доведе до „пренатрпаних и конфузних детаља неорганизоване садржине и слабе композиције” (Milinković 2010: 451–452). У нашем раду овај проблем се разматра на примерима именичких речи. Наводимо типове стилематичких поступака у којима се јављају нове именичке речи.¹⁰

3.2.1. Називи уникајних или измишљених појмова

Ефекат изненађења је већи уколико се нова реч односи на јединствен или измишљен појам, као у причи *Шта су то субоваћи*, у којој се објашњава шта се именује овом необичном именицом:

Ево шта су: *субоваћи* су суве буве и засада има само једна таква на свету. Њу је Влатко осушио на сунцу. А како?
Нашао је мачки Мари на леђима, па је три дана држао Мару на сунцу, а три дана дувао у буву да је осуши, [...] (1986: 83).

Прича *До мардедегуйка и наираџ* доноси више нових именица за које се не наводи на шта се односе, али се из контекста наслућује да су у питању делови летеће метле: *штрумцирфинџерлус*, *бурбинейта*, *керционмуншенборф*, *грангулашор*, *бомбонашор*. На крају приче читаоцу се

8 О појмовима стилогености и стилематичности, в. Kovačević 2000: 321–323.

9 Примењена у науци о књижевности, стилистика проучава језик књижевног текста с обзиром на његову стваралачку улогу у целокупној структури књижевног дела” (Lešić 2011: 71).

10 О другим типовима стилематичких поступака в. Nikolić 2012.

саопштава да је *маргеледушак* осми дан у недељи, који не постоји, а измишљен је за потребе приче (1994: 14).

У причи *Зарзуела* списатељица успева да естетски оправда употребу нове речи тиме што њоме означава појаву везану за детињство многих дечака. Реч је о „драматичној ситуацији” која настаје када дечаци у игри разбију прозор лоптом:

Зарзуела је страна реч и означава позоришни комад који има само два чина.

Како Влатко изводи *зарзуелу*?

Ево како: у првом чину Влатко шутне лопту далеко, далеко, он мисли у трагију, а међутим, лопта на своју руку промени правац па скрене и тетка-Мицин прозор, [...].

Други чин је далеко дужи и траје три месеца. Три месеца Влатко сваког јутра износи ђубре тетка-Маци и купује јој новине, а она за узврат ником не помиње полупан прозор, [...].

И кад прођу та три месеца, завршиће се Влаткова *зарзуела*, драма у два чина, без певања, са разбијањем (1972: 15).

Прича *Одлукарница* може се сматрати естетски успешим примером овог типа јер се употребом нове речи сугерише одређена поента, а реч је семантички прозирна:

– Добар дан. Је л’ се овде продају одлуке?

– Да, изволите.

– Дајте ми молим вас једну одлуку, тако, од сто грама.

– А за коју прилику?

– Не могу да се одлучим да ли да за приредбу у недељу вежем белу или црвену машну.

– Ево, ево, само да измерим. Је л’ може десет грама више? [...]

Е, лепо би то било кад би се одлуке могле куповати. Али, на жалост, или на срећу, свако мора сам да доноси своје одлуке (1972: 70–71).

3.2.2. *Имена атипичних јунака*

За разлику од претходног типа кратких форми, где се уз именицу објашњава и појам на који се она односи, посебну групу чине приче у којима се не указује експлицитно шта се именује. Једноставнији тип представљају приче у којима се именице односе на појмове који су именовани у језику одговарајућим апелативима, а у причи им се даје властито име. Типичан пример су оними *Кишклес* и *Лорило* у истоименој причи, који припадају ветру и лептиру (1986: 102–103).

У неким случајевима читалац остаје у недоумици шта се именује. Такав је оним *Кукурик* у истоименој причи, који се може схватити као властито име „једног кукурикања”, чији се животни пут описује (2006: 99–103).

Стилски ефекат употребе необичних властитих имена појачава се ако се у причи јављају и нове речи у функцији апелатива, при чему се ни за ониме ни за апелативе не може одредити за које јунаке или појмове се везују. Наведени поступак онеобичавања јавља се у причи *Зазозез* и

Глинџибеца, где осим ових необичних имена помиње и реч *крунсиковец*, којој приповедач не открива значење:

- Еееј, Глинџибецо, Глинџибеци, та куд си се загледала?
- Гледам како расту *крунсиковци*.
- Па како расту?
- Е, мој Зазозез, брзо расту, брзо, толико брзо да их очима не могу стићи. Све један за другим расту и умиру, расту и умиру, расту и умиру, право чудо (1972: 42).

3.2.3. Иста именица у функцији назива зајонетног појма и имена јунака

У посебну групу можемо сврстати приче којима се у центру приповедања налази стилски обележен назив одређеног појма (апелатив), који се јавља и као име јунака (оним). Типичан пример налазимо у причи *Илија Шамшулан*, где се у функцији апелатива и онима појављује именица *шамшулан*, уз коју је списатељица осмислила породицу речи (*шамшулање*, *шамшуларница*, *шамшуларије*, *Шамшула*, *шамшуланче*):¹¹

Све док се *Илија Шамшулан* није родио, људи нису знали чему служи ова чудна реч, а и сама она осећала се сувишном. Није имала другог посла осим да седи у речницима, [...]. Успут је читала огласе по новинама. Сви су тражили ложаче, лекаре, адвокате, оцачаре, ливце и пивце, али нико није расписивао конкурс за *шамшулана*. [...].

Ускоро је *Илија*, као велики стручњак за *шамшулање*, постао директор градске *шамшуларнице* у којој су се производиле *шамшуларије* високог квалитета. А једног шамшуластог дана срео је извесну љупку *Шамшулу* којим се оженио. Већ очекују своје прво *шамшуланче* (1972: 74).

У причи *Канџифлас Шушуренко* реч *нашушурености* јавља се у функцији апелатива, а на стилистичком плану овом именицом истиче се главна карактерна црта јунака (уображеност, самодопадање, самољубље). Са истакнутом карактерном цртом јунака усклађено је презиме *Шушуренко*:

Па каква уображеност, понос, самодопадање, самољубље, самосвест, самоиницијатива, самохвалисање, самониклост! И какво одсуство самокритике и каква *нашушурености* у сваком погледу, правцу и смеру! (1972: 49)

Мотивацију имена *Канџифлас*, није лако одгонетнути, мађутим, може се претпоставити да је списатељица инспирацију пронашла у дечјем доживљају неког од страних језика.¹² Начин на који деца до-

¹¹ Реч *шамшула* забележена је у РСМ (VI, 925), у значењу 'млитав, плашљив, приглуп, глупав човек'.

¹² Страни језици представљају честу тему у прози којој М. Стефановић. Нпр. у причи *Страни језици* објашњава како се говори на финском и шпанском језику, што доводи до својеврсних фоностилема: *Пореш графа Беографа има јешан винограф, а око њега фрвеће; Пореш граша Београша има јешан винограш, а око њега шрвеће* (1972: 15).

живљавају стране језике може се запазити у примеру са речима *мазишус* и *шазишус*, о коме ће бити речи.

3.2.4. Називи за појмове који нису именовани у језику

М. Стефановић често даје имена појмовима који нису именовани у свету (и језику) одраслих, али које би, по њеном мишљењу, требало именовати у тексту намењеном деци. Типичан пример представљају именице *мазишус* и *шазишус*, које, према објашњењу датом у причи, представљају старогрчке речи: *мазишус* је „мамина маза”, *шазишус* је „татина маза” (1986: 61–62). Ове речи представљају типичан пример дечјег сагледавања „механизма” помоћу којег функционише одређени страни језик.

У оквиру овог типа примера издвајају се именице *кукач* и *кукача* у причи *Како кука кука*. Списатељица полази од именице *кука*, преко глагола *кукашти* и именице *кукавица*, које постоје у српском језику, да би се у причи дошло до нових речи, тј. назива за дечаке и девојчице који кукају – *кукачи* и *кукаче*:

Кука кука ку ку куку.

Кукавица птица такође кука куку, а то је зато што је постала од једне кукке којој је израсло перје. Но то је било давно, па су од тада кукавице веома намножиле. Уз кукавицу птицу данас имамо кукавице девојчице и кукавице дечаке. Они кукају кад их мама буди, кад их тата шаље по цигарете, када морају све да поједу из тањира.

Кукачи су дечаци који кукају, а *кукаче* девојчице (1972: 70–71).

3.2.5. Нови називи за појмове који су именовани у језику

Давање нових назива појмовима који већ имају назив у језику јесте један од стилематичких поступака у кратким прозним формама Мирјане Стефановић. Тако, прича *Флинци на фронциле* у целини је посвећена стварању алтернативних речи, да их тако назовемо, за постојеће називе именице или изразе: *шуфибуса* (бела кафа), *сулимус* (хлеб са бутером), *сушишун* (пешкир), *балаја* (сапун), *фицулојка* (четкица за зубе), *золанда* (столица), *цис* (сто), *флинци* (тепих), за реч *фронциле* није наведено значење, али је јасно а се односи на део тепиха (1972: 16).

4. Закључак

Творбено-семантичка анализа новоскованих именица ексцерпираних из романа и приповедака Мирјане Стефановић – доводи до следећих закључака:

- (1) Најзаступљеније су изведенице, што је очекивано с обзиром на чињеницу да је деривација најпродуктивнији творбени модел у српском језику;
- (2) Јавља се и знатан број сложеница које настају као резултат спајања

неспојивих јединица у нову реч, што доприноси онеобичавању лексике;

- (3) Већина изведених и сложених нових речи настала је према продуктивном творбеном моделу и реализује очекивана значења која се могу претпоставити на основу творбених модела;
- (4) Међу изведеним новим речима мањи се број налази у лесикографским изворима, док већина спада у изразито стилски маркиране јединице или индивидуализме;
- (5) Списатељица је креативно искористила продуктивне творбене моделе и изградила маштовиту и специфичну лексику чији се значај првенствено огледа у лингвостилистичкој анализи.

Лингвостилистичка анализа новоскованих именица ексцерпираних из прозе Мирјане Стефановић – доводи до следећих закључака:

- (1) Нове именичке речи, посматране као стилеми, у одређеним случајевима учествују у стварању естетски успелог, духовитог и оригиналног израза, привлачног дечјем истраживачком духу;
- (2) Употреба одређеног стилематичког поступка није увек мотивисана, тј. није естетски оправдана, па у неким случајевима постаје сама себи циљ;
- (3) У неким случајевима списатељица не успева да оствари довољно семантизоване поступке који би били укључени у укупни смисао уметничког текста;
- (4) Осим немотивисане употребе стилематичких поступака, естетским „недостатком” појединих поступака може се сматрати њихова нерегуларност, тј. одсуство правила која спецификују форму стилема;
- (5) Посебан естетски проблем представља изразита фреквенција остварених стилематичких поступака у појединачним реченицама или у кратким текстовним сегментима, услед чега се читаочева пажња замара.

Стилска функција нових речи јесте да у свет маште уведу дете оптерећено школским обавезама и очекивањима одраслих. Употреба новоскованих именица у складу је с ауторкином поетичком интенцијом да асоцијативно повеже текстовне сегманте и да лабавим логичким континуитетом постигне утисак о преплитању јаве и сна. Иако се види жеља списатељице да текст приближи деци и њиховом начину размишљања, текст је неретко оптерећен са толико нових, деци непрозирних речи, да се можемо и запитати да ли су приче намењене деци или одраслима.

Извори

- Stefanović 1972: M. Stefanović, *Štrickalice*, Beograd: BIGZ.
Stefanović 1979: M. Stefanović, *Šta da radi ova fota*, Beograd: Nolit.
Stefanović 1986: M. Stefanović, *Čudo do čuda*, Beograd: Buk Karadžić.
Stefanović 1994: M. Stefanović, *Sekino seoce*, Beograd: International.
Stefanović 2006: M. Stefanović, *Vlatko Pidžula*, Beograd: Narodna knjiga.

Литература

- Babić 2002: S. Babić, *Tvorba riječi u hrvatskome književnom jeziku*, Zagreb: HAZU, Nakladni zavod Globus.
Birviš 1976: M. Birviš, *Poetika i lingvistika*, Beograd: *Književnost*, XXXI/7–8, Beograd, 603–619.
Vuković 1996: N. Vuković, *Uvod u književnost za djecu i omladinu*, Podgorica: Unireks.
Klajn1992: I. Klajn, *Rečnik novih reči*, Novi Sad: Matica srpska.
Klajn 2002: I. Klajn, *Tvorba reči u savremenom srpskom jeziku*, Deo I, Slaganje i prefiksacija, Beograd: Zavod za udžbenike, Institut za srpski jezik, SANU, Novi Sad: Matica srpska.
Klajn2003: I. Klajn, *Tvorba reči u savremenom srpskom jeziku*, Deo II, Sufiksacija i konverzija, Beograd: Zavod za udžbenike, Institut za srpski jezik, SANU, Novi Sad: Matica srpska.
Kovačević 2000: M. Kovačević, *Stilistika i gramatika stilskih figura*, Kragujevac: Kantakuzin.
Lešić 2011: Z. Lešić, *Jezik i književno djelo*, Beograd: Službeni glasnik.
Milinković 2010: M. Milinković, *Nacrt za periodizaciju srpske književnosti za decu*, Novi Sad: Zmajeve dečje igre.
Nikolić 2012: M. Nikolić, Sloj jedinica zvučanja i jedinica značenja u poetici proze za decu Mirjane Stefanović, u: T. Rosić (red.), *Književnost za decu i omladinu – nauka i nastava*, Jagodina: Fakultet pedagoških nauka, 91–103.
RMS 1967–1976: *Rečnik srpskohrvatskoga književnog jezika*, Novi Sad: Matica srpska.
RSANU 1959–2003: *Rečnik srpskohrvatskog književnog i narodnog jezika*, Beograd: SANU.
RSJ 2007: *Rečnik srpskog jezika*, [izradili M. Vujanić dr.; redigovao i uredio M. Nikolić], Novi Sad: Matica srpska.
Petković 1975: N. Petković, *Jezik u književnom delu*, Beograd: Nolit.

Sanja Ž. Đurović
Milka V. Nikolić

NEW NOUN FORMS IN THE PROSE OF MIRJANA STEFANOVIĆ (GRAMMATICAL AND STYLISTIC ANALYSIS)

Summary

The paper presents a semantic and stylistic examination of newly derived nouns in the novels and short stories of Mirjana Stefanović. She creates new words by employing productive models of derivation or instils new meanings into existent words. The derivational and semantic analysis has been carried out by grouping nouns based on their derivation model, while further examination deals with stylistic features of these nouns. Although the author strives to make her language accessible to children's creative approach to language, her text is often encumbered with new words which children find opaque, so this approach may render the stories unattractive to children.

Keywords: noun forms, derivation model, children's literature, Mirjana Stefanović, stylistic procedure, stylistic value

Примљен 31. августа 2016. године
Прихваћен 30. септембра 2016. године